

كورتمة ودای ریکه وتنی شهنگال؛ برپاری سهر کاخهز و گۆرانی سهرعهرز

26-11-2020

نووسه رهکان

ناوهندی لیکۆلینه وهی رووداو

کورتة : ئەوه نزیکه ی 2 مانگه ریکه وتنی شهنگال واژۆکراوه و به تازهیی، ههندی ههنگاوی کرده نی بو جیبه جیکردنی نراون. بیگومان لادانی به ربه ستهکانی ئەو ریکه وتنه ئاسان نییه و، سهره داوی زۆریش هه ن که ده ریده خه ن حکومه ت به دوا ی چاره سه ریکی ناو نجیدا ده گه رپیت تا بنه سته ی شهنگال بکاته وه.

زريان رۇژھەلاتى |

بەرايى

ئەوۋە نىزىكە 2 مانىگە رىككەوتنى شەنگال واژۇكراوۋە بە تازەيى، ھەندى ھەنگاۋى كىردەنى بۇ جىيەجىكردىنى نراون. بىگومان لادانى بەربەستەكانى ئەو رىككەوتنە ئاسان نىيە و، سەرەداۋى زۇرىش ھەن كە دەرىدەخەن حكومت بەدواى چارەسەرىكى ناونجىدا دەگەرپىت تا بىنبەستى شەنگال بكاۋەو.

شەنگال مەيدانى كىشمەكىشىكى فرەلايەنى ناۋخۇبى و دەرەككىيە. بەررۇۋەندى چەندىن ھىزى جىاۋازى لىرەدا بەرىكە دەكەون و جموجۇلى ھەرىكەكىشىيان، كارىگەرى لەسەر ئاسايش و مانەۋەى ئەۋىتر دادەنن و ئەمەش گرىكۋىرەى شەنگالى دروستكردوۋە. ھەرچەندە لايەنە رەسمىيەكانى رىككەوتنى شەنگال، ھەولير و بەغدان، بەلام بەكردەۋە ئەو بازنەيە فراوانترە و وادىارە رىككەوتنەكەش، بەبى سازان كىشەى تىدەكەۋىت.

جىيەجىكردىنى رىككەوتنى شەنگال لە چ ئاستىكدايە؟

نەجم جىۋورى پارىزگارى نەينەۋا باسى لە ئاسانكارىيەكانى حكومت بۇ گەرەنەۋەى ئاۋارەكانى شەنگال كىردوۋە. بىجگە لەۋە، بەرپىرسانى ھە ۋىلر و بەغداش چەندجارىكە جەخت لە جىيەجىكردىنى رىككەوتنى شەنگال دەكەن و تەنانتە رايانگەياندوۋە كە لەسەر ناۋى قايمقامى نوپى ئەۋىش رىككەوتوون. ھەرچەندە بابەتى چۇنىيەتى بەرپۇۋەبىردىنى شەنگال بەھۇى واقىى دوو ئىدارەيى، خواستە جۇراۋجۇرەكانى ھەر4 لايەنى ئىدارىي پىرسى شەنگال - پارىزگارى نەينەۋا و حكومتى بەغدا و ھەرىمى كوردستان و مەجلىسى خۇسەرىي دىموكراتىي شەنگال - پىرسىكى ئالۇزە، بەلام گرىكۋىرەى سەرەككىي ئەو رىككەوتنە، نەك گەرەنەۋەى ئاۋارەكان و قايمقام، بەلكوۋ پىرسى مان و نەمانى ھىزە چەكدارەكان لەۋ قەزايە و دۇسىيەى ئەمنىيە.

قاسم ئەعەرەجى راۋىزگارى ئاسايشى نىشتمانى عىراق لە ماۋەى رابردوۋدا، لانىكەم دوۋجار بە ئاشكرا سەردانى ھەولير و شەنگالى كىردوۋە و ئەمەش لەۋانەيە نىشانەيەك بىت بۇ قورسبوۋنى رازىكردىنى لايەنەكان و ھەۋلدىنى حكومت بۇ دۇزىنەۋەى چارەسەرىكى ناونجى. بەدەر لەۋە، ناردنى دوو لىۋاى پۇلىسى فىدرالى بۇ شەنگال لە 21ى ئەم مانگە، ئەۋىش دواى نىزىكە 2 مانگ لە واژۇكردىنى رىككەوتنەكە، ھەرۋەھا سەردانى فەرىق روكن عەبدولئەمىر شەمەرى فەرماندەى ئۇپەراسىۋنە ھاۋبەشەكان و فەرىق روكن جەعفەر بەتات فەرماندەى پۇلىسى فىدرالى بۇ شەنگال [1] ئەۋەى دەرخت كە حكومت بەكارھىناتى ھىزىشى لە پىشچاۋ گرتوۋە و سوۋرە لەسەر سەپاندى دەسەلاتى خۇى لەۋى.

لە رۇژە سەرەتايىيەكانى رۇبىشتىنى پۇلىسى فىدرالىيەۋە، بىجگە لە پەپەشە، ھەموو ھىزەكانى دىكە رازىبوۋون كە لانىكەم لە ناۋەندى قەزاي شەنگال دەرەكەون. ھەلبەت حسۇ ئىبراھىم يەكك لە بەرپىرسانى خۇسەرىي شەنگال، لە چاۋپىكەوتنىكدا لەگەل تەحسىن قاسم پەيامنىرى روۋداۋا ئامازەى بەۋە كىردوۋە كە لەۋانەيە ئەۋان بە كىشانەۋەى يەپەشە لەۋانەندى قەزاي شەنگال رازى بن، بەلام بە كىشانەۋەى ھىزى ئاسايشى ئىزدخان رازى نابن. جگە لەۋە شوپنەكانى خۇيشان لەسەر چىاي شەنگال بەرنادەن.

لەلايەكى دىكەۋە بەپى ھەندىك لە سەرچاۋەكان، "ھەشدى شەعبى ئىزدى بە فەرماندەيى خال عەلى كە گرىدراۋى لىۋاى ئىمام حسىنە لەگەل ھىزەكانى دىكەى ھەشدى رازىبوۋون كە لانىكەم 5 كىلۇمەتر لە ناۋەندى قەزاي شەنگال دووركەون و بەشىكىيان لە دۇمىز لە باشوۋرى ئەو ناۋچەيە جىگىرىبن." لەۋانەيە ئەمەش رىگەچارەيەكى ناونجىيى حكومت بىت، بۇ ئەۋەى خالىكى ھاۋبەش لەبەيى خۇى و گروۋپەكانى ھەشدى شەعبىدا بدۇزىتەۋە. چوونكە، يەكەم بەندى مىحوەرى ئەمنىي رىككەوتنى شەنگال باسى دوورختنەۋەى ھەموو رىكخراۋە چەكدارىيەكان لە سنوۋرى قەزاي شەنگال دەكات [2]، بەلام تا ئىستا ئامازەكان وادىارن كە ئەو دوورختنەۋەيە، لانىكەم لەماۋەى كورتخاپەندا، زياتر لە ناۋەندى قەزاي شەنگال بىت نەك ھەموو سنوۋرە ئىدارىيەكەى!

يەككى دىكە لە پىرسەكانى تايەت بە رىككەوتنى شەنگال كە لەۋانەيە مشتومرى لەسەر بىت، پىكھاتەى ئەۋھىزى پۇلىسە محەلىيە 2500 كەسىيەيە كە بىرپاردراۋە دروستبكرىت. بەپى بارودۇخى عىراق و دابەشبوۋنى ئىزدىيەكان، كە بەسەر سىن بەرەى ھەشدى شەعبى، ھەرىمى كوردستان (پارتى - يەكىتى) و پ.ك.ك دابەشبوۋون، لەۋانەيە ھەرلايەك و بىھوئىت زياترىن پشكى دامەزراندنى

ههوادارانى خۇي لىو ھىزەدا بەرىكەۋىت. رېڭكەۋىتنەكە جېڭرتنى ئەندامان و لايەنگرانى پ.ك.ك و رېڭكراۋەكانى نىزىك لىو ھىزى پۇلىسەدا قەدەخە كىردوۋە و ئەمەش، خالىكى دىكەيە كە رىڭكراۋە سىياسى و سەربازىيەكانى نىزىك لىو پ.ك.ك لىي ناپازىن. ئەوان دەيانەۋىت لەدىيارىكىردنى قايمقامى نوپى شەنگالىشىدا بەشدارىن كە بەپىي رېڭكەۋىتنەكە، لەلايەن بەغدا و ھەولنر و پارىزگارى نەينەۋاۋە دەستىنشانىدەكرىت.

لە روالەتدا وادىبارە كە ئىستا تاقە بەرىبەستى رېڭكەۋىتنى شەنگال، رازىنەبوۋنى ھىزەكانى نىزىك لىو پ.ك.ك بىت و بە ئەگەرى زۇر، حكومت ھەۋلەدەت رىڭكەۋىتنەكە ناۋىجى بۇ ئەۋەش بۇدۇزىتەۋە. پېناچىت حكومتى بەغدا لەم ۋەختەدا بىەۋى تەنيا بەھىز ئەو پرسە يەكلاۋىتەۋە و شەرىڭ روۋىدات، ئەۋىش لە كاتىكدا كە لانىكەم بەشېڭ لە خەلكى شەنگال پىشتىۋانى لەو ھىزەنە دەكەن. بەپىي ھەندېڭ لە سەرجاۋەكان، لە سالى 2018 ۋە بەشېڭ لەو ھىزەنە كە بە نىزىك لىو پ.ك.ك ھەژمار دەكرىن، بە ناۋى فەۋجى نەسرلموبىن لەسەر ھەشىدى شەعبى تۆماركراۋن. [3] مەروان بەدل جېڭرى فەرماندەي ئەو فەۋجەش رايگەياندوۋە كە نامەيەكان ناردوۋە بۇ حكومت و لايەنە سىياسىيەكان و مەرجەيىت، ھەتا پىداچوۋنەۋە بە رېڭكەۋىتنى شەنگال بكرىت. [4] لەداۋى رېڭكەۋىتنەكەش، موختار موسەۋى پەرلەمانتارى فەتخ كە بۇ خۇي توركمانى شىعبىيە لەگەل لىۋا حسىن فەرماندەي ھەشىدى شەعبى لە نەينەۋا سەردانى ئىدارەي خۇسەرىي شەنگالىان كىردوۋە. [5] ھەرلەۋە چوارچىۋەيەشدا دەستەيەك لەو ئىزدىيەنەي لە رىكەۋىتنەكە ناپازىن، لەگەل عەبدولعەزىز محەمەداۋى سەروكى ئەركانى دەستەي ھەشىدى شەعبى (ابو فدك) دانوۋستاندان كىردوۋە. [6] لەۋانەيە ھەبوۋنى پەيوەندى ئەو گروپانە لەگەل سىياسىيەكانى شىعبە و ھەشىدى شەعبى ۋا بكات كە دواچار دەرجەيەك بۇدۇزىتەۋە و، بەشېڭ لە داۋاكارىيەكانى ئەو ھىزەنەش جىبەجى بكرىن.

رەھەندە ناۋخۇيى و دەرەكەيەكانى رېڭكەۋىتنى شەنگال

حالى حازر 7 جۇر ھىزى رەسمى و ناپەسىمى بە ھەزاران چەكدارەۋە لە سنوورى قەزاي شەنگالدا ترىجاۋن و ئەمەش، ھەموو كات ئەگەرى بەرىكەۋىتنە بە كراۋەي دەھىلئىتەۋە ئەگەر حكومت بەسەر دۇخى ئەمنىدا زال نەبىت. ئا لەو رۋانگەيەشەۋە، بۇ زامىنكردى ئاسايىشى رېڭكەۋىتنى شەنگال، ئەۋە گىرنگە كە چ لايەنېڭ بەسەر سنوورەكانى شەنگال لەگەل رۇژئاۋا- سوورىا، بەرزايىيەكانى چىاي شەنگال و ناۋەندى قەزاكەدا زال دەبىت. دوورخستىنەۋە چەكدارەكان لە ناۋەندى قەزاكە بايەخى بۇ ئاسايىكردىنەۋە پرسە ئىدارىيەكان و گەرانەۋە ئاۋارەكان و بونىاننەۋە شەنگال و كۇتايىھىنان بە دوۋئىدارەيى ھەبە.

حكومتى عىراق دەپەۋىت، نىزىكەي 80 كم لە لىۋارە سنوورىيەكانى باكوورى شەنگال لە رەببەۋە ھەتا بەعاج كۇنترۇل بكات و دوو دەروازەي سنوورىي ناپەسىمى نىۋان شەنگال و رۇژئاۋا كوردستانىش بكرىت، كە ئەۋانىش گەلېن شىلو لە سنوورى بارا- نىزىكەي 40 كم لە باكوورى رۇژئاۋا شەنگال- و دەروازەي تىركا لە باكوورى سنوونىن. ئەمەش ناپەزايى ھىزەكانى يەپەشە و ئاسايىشى ئىزدىخانى لىكەۋىتەۋە كە بە نىزىك لىو پ.ك.ك ھەژمار دەكرىن. چوۋنكە ئەۋە دەتۋانىت گىرنت بۇ رىڭكەۋىتنە ھاتوچۇ رۇژئاۋا درووستىبكات. چىلمىزا و بەرزايىيەكانى دىكەي چىاي شەنگالىش ۋەكوو شوپىنكى دىكەي ستراتىزىيە كە حكومت بە تەمايە كۇنترۇل بگرىتە دەست، بەلام تا ئىستاش يەپەشە پىي رازى نەبوۋە. لەم سالانەي دوايىدا بەھۇي دۇخى رۇژئاۋا، شەنگال بايەخىكى ستراتىزى بۇ پ.ك.ك پەيدا كىردوۋە بۇيە دۇي ھەرجۇرە رېڭكەۋىتنى بەغدا و ھەرىمە كە زىان بە پىنگەي ئەو بگەيەنېت. چىاي شىنگال بە بەرزايىيەكى زىاتر لە 1400 مەتر، دىمەنى تۇپۇگرافىي ئەۋە ناۋچەيەي لە دەۋرۋەبەرەكەي جىاكرىدوۋەتەۋە و بەسەرىدا زالە. ئەۋەش لەروۋى ئەمىنيەۋە بايەخىكى زۇرى پىداۋە.

بەپىي رېڭكەۋىتنى شەنگال دۇسىيەي ئەمنى رادەستى حكومتى بەغدا دەكرىت، بەلام ھەرىمى كوردستانىش لەۋەدا رۇلى ھەبە. ھەلبەت بايەخە ئەمىنيەكەي ئەم رېڭكەۋىتنە بۇ ھەرىمى كوردستان تەنيا ئەۋە رۇلە نىيە كە لە پىكەھىنانى پۇلىسى محەلى و ھاۋاھەنگى لەگەل دامەزراۋەكانى حكومتى بەغدا دەبىت، بەلكوۋ لەۋەشدايە كە بە ئەگەرى زۇر سەركىرنى ئەۋە رېڭكەۋىتنە دەتۋانىت رىج لە لەشكركىشىيەكى گىرمانەيى توركيا بۇسەر شەنگال بكرىت كە دەتۋانىت ئاسايىشى ستراتىزى ھەرىمى كوردستان بخاتە مەترسى. لە داۋى روۋداۋەكانى گىشتىرسى سەربەخۇيى توركيا پىداگرىيەكى زۇرى كىرد بۇ كىردنەۋەي دەروازەي سنوورى ئۇفاكۇيى بۇ دەۋردانەۋەي ھەرىمى كوردستان و كىردنەۋەي ھىلئىكى دىكەي بازىرگانى لەگەل عىراق. ئەمە تا ئىستا سەرىنەگرتوۋە بەلام، ئەگەر بىتو توركيا بە پاساۋى ھەبوۋنى پ.ك.ك بەرەۋە شەنگال بىت ۋەك ئەۋەي لە 2019-2020 لە ناۋچەي برادۇست و بادىنان كىردوۋەي، ئەۋە ۋەختە بە ئاسانى دەتۋانىت ئەۋە دەروازەيە بكاتەۋە. توركيا چەندىنچا شەنگالى ۋەك قەندىلى دوۋم ناۋبىردوۋە و ئەزموۋنەكانى رابردوۋش سەلماندوۋىانە كە عىراق ئەۋەندە بەھىزىيە بىتۋان بەرى لى بكرىت. لەۋانەيە لەقسەدا توركيا پالپىشتى لە رېڭكەۋىتنى شەنگال بكات بەلام لە راستىدا، نەمانى بىانوۋى ھەبوۋنى پ.ك.ك لە شەنگال دەتۋانىت بە قازانجى خواستە فراۋانخۋازىيە ناۋچەيەيەكانى نەبىت كە لە 2016 ۋە لە سوورىا و دواتر لە ھەرىمى كوردستان و لىبىيا و ئازەربايجان دەستىپىكرىدوۋە.

نەك هەر حكومهتی عێراق و هەریمی كوردستان، بەلكوو لهوانهیه ئەم بابەتە لەپووی ئەمنییەوه بۆ ئەمریکاش پڕبایەخ بێت. لە هەریمی كوردستانهوه هەتا ئەنبار لیواریکی سنووری هەیه و مانهوهی دۆخی شەنگال وەكوو خۆی، واتای هەبوونی هەرەشەیهکی ئەمنی لە هێلی سنووری باكووری عێراق بۆ هێزەکانی ئەمریکا دەدات. حالی حازر هێزی ئەمریکا و هاوپه‌یمانان لە هەریمی كوردستان پارێزران. بەهۆی هەبوونی دوو بنگە سەربازیش لە پارێزگای ئەنبار و هەبوونی ولاتانی هاوپه‌یمان (عەرەبی سوننه) لەودوی ئەنبارەوه، هێزەکانی ئەمریکا توانیویانە پێگه‌وه‌زانیکی ئەمنییان لەگەڵ گرووپەکانی حەشدا هەبێت که بە زۆری گرووپەکانی نزیك لە حزبوڵان. بە‌لام لە بەینی هەریمی كوردستان و ئەنباردا، لە باكووری نەینه‌وا، شەنگال هەیه که دۆخە ئەمنییە ئالۆز و فرەسەرەکه‌ی دەتوانیت هێلی پارێزراوی هەریم- باكووری نەینه‌وا- ئەنبار بۆ ئەمریکا ئالۆز بکات. رێککەوتنی شەنگال دەتوانیت دۆسیه‌ی ئالۆزی ئەمنی ئەو ناوچه‌یه‌ روونتر بکات و حكومهتی عێراق بەرپرسیار بکات بەرامبەر ئەوه‌ی که له‌وێ دەگوزەریت. ئەمەش دەتوانیت ئاسوودەبیه‌کی ئەمنی زیاتر بە ئەمریکا بدات که بۆ سیاسەتەکانی لە عێراق و سووریا پڕبایەخه‌.

پێده‌چیت ئێران و گرووپەکانی حەشیدیش که‌متر لە جاران له‌و رێککەوتنه‌ ناپازی بن. له‌وانه‌یه‌ رێککەوتنی شەنگال رۆلی ئێران و هەندیک له‌گرووپەکانی حەشدا له‌و ناوچه‌یه‌ سنووردار بکات بە‌لام کۆتایی پێناهێنیت. بەرله‌ هەموو شتی، دۆسیه‌ی ئەمنی شەنگال دەکه‌وتیه‌ دەستی وه‌زاره‌تی ناوخۆ و ئاسایشی نیشتمانی. عوسمان غانمی وه‌زیری ناوخۆ که پێشتر فەرمانده‌ی سوپاش بووه، ئەزمووینیکی بەهێزی هاوکاری له‌گەڵ حەشدا و ولاتانی دراوسێ وه‌کوو ئێران له‌شەری دژی داعش و کرتنه‌وه‌ی که‌رکوک له‌دوای گشتپرسی سەر‌به‌خۆیی هەریمی كوردستاندا هەیه. غانمی له‌ چەند رۆژی رابردوودا فەرمانده‌ی فیرقه‌ی شەشی پۆلیسی فیدرالیشی گۆری که دوور نییه ئەم گۆرانه‌ش بەهۆی رێککەوتنی شەنگاله‌وه‌ بووبێت. چوونکه "فیرقه‌ی شەش بەرپرسیاری دۆخی ئەمنی ناو قه‌زای شەنگال ده‌بێت." [7] بێجگه‌ له‌وه، قاسم ئەعرجی بۆ خۆی به‌کێک له‌ سەرکرده‌کانی بەدر بووه و له‌به‌رئەوه‌ش، ئەسته‌مه‌ پێشبینی بکریت که بەرزه‌وه‌ندییه‌کانی گرووپه‌ شیعییه‌کان ره‌چاو نه‌کەن.

ئەنجام

دواکەوتنی جێبه‌جێکردنی رێککەوتنی شەنگال و هەبوونی ته‌گه‌ره‌ی جیاجیا وایکردووه‌ که هەریم و به‌غدا به‌ کرده‌وه‌ بازنه‌ی رێککەوتنه‌که‌یان له‌سەر شەنگال فراوانتر بکەن. وادیاره‌ له‌سەر بابەتی دوورخستنه‌وه‌ی هێزه‌ چه‌کداره‌کان له‌ شەنگال، دوورکه‌وتنه‌وه‌ی 5کیلۆمەتری چاره‌سه‌ریکی ناوچی بێت. ره‌نگه‌ ئەم بابەتە بۆ پرسه‌کانی پێکهاتە پۆلیسی محەلی و دیاریکردنی قایمقامی شەنگالیش شۆرپێته‌وه‌ و هەر ئەو هەولێ چاره‌سه‌ره‌ بۆ رازیکردنی لایه‌نه‌کانی دیکه‌ش هۆکاریک بێت بۆ ئەوه‌ی که هەولێر و به‌غدا ناوی ئەو قایمقامه‌ رانه‌گه‌یه‌نن که ده‌لێن له‌سەری رێککەوتووین. پێده‌چیت ئەم بابەتەش له‌ ماوه‌ی یه‌ک مانگی داها‌توودا، به‌رله‌و کۆنفرانسه‌ی ناشتی که پڕیاره‌ له‌ دیسه‌مبه‌ری ئەمسال له‌ شەنگال بکریت، تا راده‌یه‌کی زۆر به‌کلا بکریته‌وه‌.

له‌ راستیدا رێککەوتنی شەنگال له‌ دژی به‌رزه‌وه‌ندی هەریمی كوردستان و کورد به‌ گشتی نییه. به‌ پێچه‌وانه‌وه‌ ئەوه‌ ده‌توانیت بپێته‌ نموونه‌یه‌ک بۆ ناوچه‌ كوردستانیه‌یه‌کانی دیکه‌ی دهره‌وه‌ی هەریم. ئەمەش له‌ دوای رووداوه‌کانی پاش گشتپرسی، لانیکه‌م بۆ ئیستا باشتترین چاره‌سه‌ریکی مومکینه‌ بۆ ئەوه‌ی که کورد به‌ ره‌سمی له‌و ناوچه‌یه‌ وردە وردە رۆل پەیدا بکات‌وه‌ه. ئالێره‌دا خالی هەرەگرنگ ئەوه‌یه‌ که هەریمی كوردستان هه‌ستناکییه‌کی زیاتر پێشاندات بۆ ئەوه‌ی که رێککەوتنه‌کانی سه‌باره‌ت به‌ قایمقامی نوێ و کاندیده‌کانی دامه‌زراندن له‌ پۆلیسی محەلی شەنگال، جێگه‌ی ره‌زامه‌ندی زۆربه‌ی کوردانی ئێزدی بێت.

[1] - [/https://www.ina.iq/116768](https://www.ina.iq/116768)

[2] - <https://www.rudaw.net/arabic/kurdistan/101020208>

[3] - https://arabic.sputniknews.com/arab_world/201806221033277049

[4] - [/https://alahadnews.net/120407/%D8%A7%D9%84%D8%B9%D8%B1%D8%A7%D9%82](https://alahadnews.net/120407/%D8%A7%D9%84%D8%B9%D8%B1%D8%A7%D9%82)

[5] -

<https://anfarabic.com/%D9%83%D8%B1%D8%AF%D8%B3%D8%AA%D8%A7%D9%86/alhshd-alshby-fy-zyart-lshnkali-n-nsmh-bay-hjwm-dd-shnkali-65519>

[/https://alahadnews.net/123480](https://alahadnews.net/123480) - [6]

[/https://www.ina.iq/116548](https://www.ina.iq/116548) - [7]